

Urszula Gruca-Miąsik

POCZUCIE SENSU ŻYCIA MŁODZIEŻY STOSUJĄCEJ ŚRODKI PSYCHOAKTYWNE

Współczesność niesie ze sobą wiele dylematów natury moralnej i egzystencjalnej. Wielość wartości lub ich całkowita negacja są charakterystyczne dla okresu przelomu, w którym przyszło nam żyć. Młodzież bywa zagubiona, nie znajduje zrozumienia i wsparcia zarówno w środowisku rodzinnym jak i szkolnym, dodatkowo jest w trudnym okresie rozwojowym, poszukuje sensu życia i nie zawsze potrafi go samodzielnie odnaleźć. Praca z młodzieżą w zakresie budowania poczucia własnej wartości i pomoc w odnajdywaniu sensu życia jest priorytetowym zadaniem profilaktyki zapobiegającej podejmowaniu zachowań ryzykownych. Przedstawione wyniki badań pokazują, że najwięcej badanych o wysokim oraz średnim poczuciu sensu życia stanowią mężczyźni. Wśród osób o normalnym jego poziomie wyniki rozkładają się po równo dla obu płci. Natomiast najwięcej kobiet jest w grupie klinicznej „alkoholików”, u których poczucie sensu znajduje się na bardzo niskim poziomie, lub praktycznie go nie mają. Więcej osób o wysokim poczuciu sensu życia mieszka na wsi. W przypadku poziomu średniego i normalnego wyniki rozkładają się dla miasta i wsi po równo. Z kolei w pozostałych grupach klinicznych, które charakteryzują się bardzo niskim poczuciem sensu życia zdecydowanie przeważają mieszkańcy miasta. Potwierdziła się zależność pomiędzy statusem materialnym rodziny a stosowaniem przez młodzież środków psychoaktywnych oraz należy stwierdzić, że istnieje zależność pomiędzy miejscem zamieszkania badanych a używaniem przez nich substancji psychoaktywnych oraz, że istnieje zależność pomiędzy atmosferą domu rodzinnego a używaniem przez badanych uczniów substancji psychoaktywnych.

Słowa kluczowe: poczucie sensu życia, młodzież, środki psychoaktywne, wartości.

Уршуля Груца-Мьонсік

ВІДЧУТТЯ СЕНСУ ЖИТТЯ В МОЛОДІ, ЩО ВЖИВАЄ ПСИХОАКТИВНІ РЕЧОВИНИ

Сучасність несе з собою багато дилем морального і екзистенціального характеру. Більшість цінностей або їх цілковите заперечення характерні для переломного періоду, в якому ми зараз живемо. Молоді люди іноді почувають себе загубленими, не знаходять розуміння і підтримки в сімейному і шкільному середовищі, окрім того переживають складний період свого розвитку, шукають сенсу життя і не завжди можуть його самотійно відшукати. Робота з підлітками у побудові почуття власної гідності і допомога в пошуку сенсу життя є пріоритетним завданням профілактики з метою запобігання ризикованої поведінки. Представлені результати досліджень показують, що найбільше респондентів з високим і середнім рівнем відчуття сенсу життя – чоловіки. Серед осіб з нормальним рівнем результати розподіляються порівну для обох статей. Натомість найбільше жінок у клінічній групі «алкоголіків», у яких рівень відчуття сенсу життя дуже низький або практично відсутній. Більшість осіб з високим відчуттям сенсу життя живуть в сільській місцевості. У випадку середнього і нормального рівня результати розподіляються рівномірно в сільській і городській місцевості. У свою чергу в інших клінічних групах, які характеризуються наднизьким відчуттям сенсу життя рішуче переважають мешканці міста. Підтвердилася залежність між матеріальним становищем сім'ї і вживанням молоддю психоактивних речовин. Дослідження показують, що існує взаємозв'язок між місцем проживання респондентів і вживанням ними психоактивних речовин, а також існує залежність між атмосферою в сім'ї і вживанням підлітками психоактивних речовин.

Ключові слова: відчуття сенсу життя, молодь, психоактивні речовини, цінності, робота з підлітками.

Уżywanie wszelakiego rodzaju środków odurzających, szkodliwych dla organizmu nie jest zjawiskiem zupełnie nowym. Jednakże obecnie zmieniły się środowiskowe i kulturowe uwarunkowania

związane z przyjmowaniem różnego rodzaju środków odurzających a także z motywacją przyjmowania środków psychoaktywnych. Wraz z upływem czasu zmienia się charakter polskiej sceny osób uzależnionych już nie tylko od tytoniu czy alkoholu, ale sięgających po dopalacze różnego rodzaju, leki stymulujące czy odurzające, po narkotyki tzw. miękkie czy twarde. Na uwagę również zasługuje fakt, że narkomania występuje w różnych środowiskach niezależnie od posiadanego statusu społecznego, ekonomicznego. Bardzo niepokojące jest to, że osobami, które najczęściej podejmują próby narkotyzowania się jest młodzież, a nierzadko również dzieci, które często nie przekroczyły nawet 12 roku życia.

W sytuacji wręcz powszechnego zagrożenia narkomanią, niezwykle istotna jest kwestia profilaktyki. Konieczne jest podjęcie zakrojonych na szeroką skalę działań profilaktycznych w zakresie narkomanii zarówno przez środowisko rodzinne, szkolne i pozaszkolne co w konsekwencji dzięki lepszej percepcji tego zjawiska zabezpieczałoby młodzież przed wejściem na drogę uzależnienia. Służyć temu może praca z młodzieżą w zakresie budowania poczucia własnej wartości i sensu życia.

1. Istota poczucie sensu życia

Rozważania nad sensem życia stanowią niezmiennie aktualny problem zarówno w wymiarze społecznym, jak i indywidualnym. Pytania o sens życia leżą w ludzkiej naturze i są emanacją potrzeb, które cechują każdego człowieka. Znalezienie sensu życia stanowi warunek normalnego funkcjonowania. Ma on kontekst społeczno-kulturowy i jest uwarunkowany wieloma czynnikami. Duże znaczenie w tym zakresie przypisuje się rodzinie i szkole bowiem „zadaniem nauczyciela jako osoby wychowującej jest niedopuszczenie do sytuacji marginalizacji młodego człowieka. Jednak w wielu przypadkach mamy do czynienia z formą różnego rodzaju odrzucenia wychowanka przez dorosłego”¹

W każdym okresie historycznym ludzkość stawiała sobie pytania o sens życia. Dzieje się tak zwłaszcza w okresach radykalnych przemian społecznych, politycznych, w warunkach dokonywania się gwałtownych zmian w hierarchii wartości. Współczesność niesie ze sobą wiele dylematów natury moralnej i egzystencjalnej. Wielość wartości lub ich całkowita negacja są charakterystyczne dla okresu przełomu, w którym przyszło nam żyć. Młodzież bywa zagubiona, nie znajduje zrozumienia i wsparcia zarówno w środowisku rodzinnym jak i szkolnym, dodatkowo jest w trudnym okresie rozwojowym, poszukuje sensu życia i nie zawsze potrafi go samodzielnie odnaleźć. „Sens życia” w rozumieniu ontologicznym odnosi się do zrozumienia wartości życia jako takiego, jest stanem niezmiennym, obiektywnym, kategorią filozoficzną przynależną każdemu bytowi żywemu. Nadany jest każdemu człowiekowi z tej racji, że jest, żyje, że jest człowiekiem. Z tego też względu życie ma wartość samą w sobie, niezależną od doświadczeń i wydarzeń.²

W psychologii „sens” zawsze kojarzy się z życiem (egzystencją). Na tej płaszczyźnie jest on rozważany jako potrzeba, doznanie, poczucie itd. Problematyka sensu życia, na grunt psychologii dostała się z teorii filozofii egzystencjonalnej, a określając dokładniej z jej „pozytywnego” prądu zwanego filozofią nadziei. Psycholodzy humanistyczni (a także psychiatrzy) za ojca chrzestnego swojego kierunku uważają (choć niejednomyślnie) Kirkegaarda³.

W wielu koncepcjach psychologicznych problem sensu życia, jako dająca się wyodrębnić właściwość człowieka, był często niedostrzegany. Tak ma się rzecz w koncepcjach, w których naturę ludzką upatrywano w biologii (behawioryzm, psychoanaliza).

W przeciwieństwie do behawioryzmu i psychoanalizy szerzej problemem sensu życia zajmuje się psychologia humanistyczna, dla której człowiek jest istotą poszukującą sensu życia, twórczą, dążącą

¹ U. Gruca-Miąsik, *Negocjacje i mediacje w kręgu pomocy, wychowania i prawa*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011, s. 24

² A. Siemianowski, *Wartości i sens życia z punktu widzenia ontologicznego*, [w:] K. Popielski (red.), *Wartości dla życia*, Wydawnictwo katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008, s. 10.

³ B. Pilecka (red.), *Osobowościowe i środowiskowe korekty poczucia sensu życia*, Wydawnictwo WSP, Rzeszów 1986, s. 72.

do samorealizacji⁴. Psychologia humanistyczna ujmuje człowieka w jedność bio–psycho–duchową. Człowieka w tak ujętej jedności ożywia dążenie do sensu.

Dopełnieniem psychologicznego postrzegania sensu życia jest postrzeganie socjologiczne, w którym do indywidualnego wymiaru sensu życia dodaje się wymiar społeczno – kulturowy. Nie sposób z życia człowieka wyeliminować czynniki makrospołeczne – ważne źródło sensu życia i pozytywnego doświadczania wartości. Sens życia konstryuuje się w komunikacji społecznej, w relacjach z innymi ludźmi. Jednostka przeżywa go, gdy wychodzi poza siebie, poświęca się dla innych, daje swoje dobro i prawdę innym. Nie powinno to oznaczać zaprzestania bycia sobą⁵.

Sens życia jest ściśle powiązany z wartością a raczej wartościami najważniejszymi dla danego człowieka. Zgodnych co do istnienia tego związku jest wielu autorów podejmujących się próby zdefiniowania pojęcia „sens życia”. Oprócz K. Popielskiego oraz A. Schaffa można wymienić takich badaczy jak: K. Obuchowski (1983, 1995), M. Bocheński (1993), I. Jazukiewicz (2001), Z. Ziemiński (1981), R. Jadcak (2001), T.Czeżowski (1989), K. Kmiecik-Baran (1995), B. Mróz (1993).

Koncepcja sensu życia – proponowana przez K. Obuchowskiego to układ przekonań, sądów jednostki mniej lub bardziej świadomych dotyczących jej perspektywistycznych zadań życiowych. Zawiera odpowiedź na pytanie, jakie stawia sobie podmiot – człowiek, po co żyć, dlaczego i w jaki sposób postępować w swym życiu, stanowi plan działalności życiowej jednostki, który zawiera cel i program działania nastawiony na realizację⁶.

Opiera się ona na założeniu, iż jest to nasz własny wytwór intelektualny i odpowiada on treści wiedzy podstawowej, to znaczy takiej, w której zawierają się odpowiedzi na pytania o to, czym jest świat a także o to kim i czym jest człowiek w tym świecie. A więc sens życia jest powiązany nie tylko wiedzą podstawową ale również zakorzeniony głęboko w biografii „jednostki”⁷. Wybór koncepcji sensu życia i jego zgodność z wybraną drogą życia może mieć związek z instynktem człowieka bądź jego sytuacją życiową. Oba te czynniki mogą pomóc w odkryciu własnej koncepcji sensu życia lub blokować odkrycie tejże koncepcji.

Zdaniem K.Obuchowskiego, mając sens życia zrozumiały przez nas i dobrze ułokowany w zrozumiałym świecie wiemy, po co podejmujemy działania, co jest dla nas ważne ostatecznie, a z czego łatwo możemy zrezygnować. To zapewnia niezwykłą siłę motywacji i skuteczność, bo nie chodzi tylko o upór, ale „o sensowny upór”. Autor dowodzi, że kiedy rozumiemy swój „sens życia” możemy go, gdy zaistnieje taka konieczność modyfikować, oczywiście nie rezygnując z tego co dla nas istotne. Treść koncepcji sensu życia wynika z hierarchii wartości, a wartość jest przecież „odpowiednia na potrzebę”, dlatego należałoby analizować sens życia jako potrzebę człowieka. Stwierdza, że na pewno istnieje coś, co nadaje życiu sens. Tym czymś może być na przykład miłość. Samo życie nie posiada w sobie wiele sensu. Zdaniem Obuchowskiego „sens życia to potrzeba dorosłego człowieka polegająca na tym, że bez utworzenia własnej, abstrakcyjnej koncepcji życia, w której może on się pozytywnie spełniać do końca istnienia, nie jest możliwy rozwój jego osobowości”⁸. Sens życia powinien być na tyle ogólny, aby można go było w razie konieczności przekształcać.

Problematyka sensu życia jest przedmiotem zainteresowania głównie psychologów osobowości badających proces kształtowania się dojrzałej osobowości. Niektórzy badacze wręcz uważają, że... ogólna kultura psychologiczna jako składnik ogólnej kultury osobowości sprzyja poznaniu wewnętrznego świata każdego indywiduum, zabezpieczając skuteczne rozwiązanie problemów życiowych, samostanowienie w społeczeństwie i aktywną samorealizację i samorozwój”⁹.

⁴ J. Mariański, W poszukiwaniu sensu życia. Szkice socjologiczno - pastoralne. Lublin 1990 s. 67.

⁵ Por.K. Popielisk, Człowiek - Wartości – Sens, Wydawnictwo KUL, Lublin 1996, s. 49

⁶ Por. K. Obuchowski, Przez galaktykę potrzeb, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1983, s. 65.

⁷ Tamże, s. 67 i następne

⁸ K. Obuchowski, Przez galaktykę potrzeb: psychologia dążeń ludzkich, , Zys i S-ka, Poznań 1995, s.256

⁹ Л.А Онуфрієва, .Психологічний аспект становлення професійної культури майбутніх фахівців соціо-номічних професій// Онуфрієва Л.А.// Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Психологія. – Вип.46, Частина I. – Харків: ХНПУ, 2013. – С.140-151.s. 148

Ujęcie kliniczne charakteryzuje się głównie koncentracją na zagadnieniach dotyczących przyczyn i skutków utraty sensu życia oraz negacji dotychczasowo uznawanych wartości. Wydaje się, że problem sensu życia dotyczy nie tylko dorosłych, ale również młodych ludzi, bowiem poczucie braku sensu życia może przybierać u młodych ludzi różną postać, tj. ucieczek z domu, narkomanii, lekomanii, alkoholizmu, przestępczości, prób samobójczych, czy też całkowitej negacji wszystkiego.

Dla pedagogiki istotne znaczenie ma zagadnienie przyczyn odczuwania bezsensu życia. Dla dziecka poczucie sensu życia wiąże się z obecnością najbliższych osób i przekonaniem, że jest się kochanym. Wówczas dziecko ma poczucie, że jest potrzebne, a więc - wartościowe. Dziecko opuszczone odczuwa brak zainteresowania swoją osobą, co odbiera jako swoją bezwartościowość i w dalszej konsekwencji doznaje poczucia beznadziejności. Dziecko czuje się tym bardziej wartościowe i ma tym większe poczucie sensu życia, im bardziej jest doceniane przez najbliższe osoby, a także uznawane przez grupę, np. rówieśników. Im wyższą pozycję zajmuje jako jednostka w grupie, tym silniejsze ma poczucie swojej wartości, a tym samym mocniejsze poczucie sensu życia.

J. Lulek i S. Głaz są zdania, że sytuacje graniczne, kryzysowe i zdarzenia przełomowe są naturalnym elementem każdego życia. Człowiek musi wciąż odkrywać siebie na nowo i pytać o sens bytowania. I chociaż poczucie sensu życia ma charakter indywidualny, to jednak zawsze znajduje odbicie w wymiarze społecznym¹⁰.

Wydaje się, że koniecznym jest badanie środowiska społecznego młodych ludzi i czuwanie oraz ustawiczna obserwacja celem diagnozowania sytuacji kryzysowych i zdarzeń przełomowych, które mogą spowodować podejmowanie zachowań ryzykownych w tym również przyjmowanie środków psychoaktywnych, a także prowadzenie działań o charakterze profilaktycznym.

2. Zagrożenia powodowane przez środki psychoaktywne

Termin substancja psychoaktywna został wprowadzony do Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób (ICD-10) w roku 1992. Określono tam, że substancja psychoaktywna „*jest to substancja, która po przyjęciu wpływa na procesy umysłowe, np. procesy poznawcze lub nastrój*”¹¹. Z kolei w zaproponowanej przez Światową Organizację Zdrowia (WHO-1969) definicji uzależnienia wprowadzono słowo lek, które jest tam równoważnikiem słowa substancja psychoaktywna¹².

Przez substancję psychoaktywną zgodnie z treścią ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii¹³ należy rozumieć także pojęcia takie jak: środek odurzający, substancja psychotropowa, środek zastępczy.

Środek odurzający to każda substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego działająca na ośrodkowy układ nerwowy określoną w wykazie środków odurzających. Zaś substancja psychotropowa to każda substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działająca na ośrodkowy układ nerwowy, określoną w wykazie substancji psychotropowych. Środek zastępczy to natomiast substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w każdym stanie fizycznym lub produkt, roślinę, grzyba lub ich część, zawierające taką substancję, używane zamiast środka odurzającego lub substancji psychotropowej lub w takich samych celach jak środek odurzający lub substancja psychotropowa, których wytwarzanie i wprowadzanie do obrotu nie jest regulowane na podstawie przepisów odrębnych; do środków zastępczych nie stosuje się przepisów o ogólnym bezpieczeństwie produktów¹⁴.

Współcześnie, coraz powszechniej pojęcie narkotyków zastępuje się terminem substancja psychoaktywna, która wpływa na działanie ośrodkowego układu nerwowego człowieka. Zdaniem I. Niewiadomskiej i P. Stanisławczyka substancja psychoaktywna „*jest to najbardziej neutralna i opisowa nazwa charakteryzująca całą klasę środków chemicznych wywołujących specyficzne dla siebie efekty poprzez zmianę normalnego działania układu nerwowego. Najczęściej odnosi się ona do substancji*

¹⁰ J.Lulek, S. Głaz, Problematyka sensu ludzkiego życia, [w:] S. Głaz (red.), Człowiek i jego życie religijne, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009 s. 13.

¹¹ M. Jędrzejko, K. Piórkowska, Leksykon narkomanii, Wydawnictwo Aspra, Pułtusk 2004, s. 155.

¹² B. Baran-Fruga, substancje psychoaktywne, Warszawa 1998, s.32.

¹³ Dz.U. z 2005r., nr 179, poz. 1485 z późn. zm.

¹⁴ Art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2005r., nr 179, poz. 1485 z późn. zm.).

pochodzenia opiatowego, ale może również oznaczać substancje chemiczne prowadzące do uzależnienia. Natomiast w języku prawniczym termin narkotyk służy często jako określenie nielegalnej substancji farmakologicznej, niezależnie od jej właściwości chemicznych”¹⁵.

Istnieje wiele klasyfikacji substancji psychoaktywnych. Odmiennosc podziałów i zakresów wynika z przyjętej podstawy podmiotowej lub przedmiotowej. Na przyjmowaną strukturę podziałów ma wpływ również prawodawstwo charakterystyczne dla danego kraju. O ile marihuana jest w Polsce środkiem zabronionym, o tyle w Holandii znajduje się w ogólnodostępnej sprzedaży. Do grupy środków zaliczamy khat, a w Etiopii jest ona masowo uprawiana. Można podać wiele podobnych przykładów. Ujmując ogólnie można przyjąć, że do grupy substancji psychoaktywnych popularnie zwanych narkotykami należy zróżnicowana grupa związków chemicznych, których wspólną cechą jest wpływ na neuroprzebiegi mózgowie i wywoływanie „odmiennych stanów świadomości”. Inaczej mówiąc jest to wpływ na funkcje zmysłowe, spostrzeganie, świadomość i wtórnie na zachowanie i emocje¹⁶.

Środki tłumiące - większość z nich sprzedawana jest legalnie osobom dorosłym. Działają one regulująco na czynności ośrodkowego układu nerwowego. Przyjmowane nawet w małych dawkach upośledzają spostrzeganie, ocenę sytuacji i koordynację psychoruchową. Do najbardziej znanych należą alkohol, leki nasenne i uspokajające oraz opiaty¹⁷.

Środki „pobudzające korę mózgową” zmniejszają one, a nawet całkowicie usuwają na pewien czas funkcje emocji i percepcji w najszerszym tego słowa znaczeniu. Zmniejszają lub ograniczają świadomość, a czasami ją zachowują. Jednocześnie wywołują stan fizycznego i psychicznego zadowolenia. Do grupy tej należą: opium i jego pochodne (morfina, heroina, kodeina itp.) oraz kokaina. Do środków pobudzających pochodzenia roślinnego należą również np. tytoń, kawa, kofeina, betel, khat itp., które bez zmiany stanu świadomości powodują mniej lub bardziej widoczne pobudzenie kory mózgowej.

Halucynogeny są to substancje używane obecnie tylko w celu przeżycia odmiennego stanu świadomości. Określenie „halucynogeny” zostało wprowadzone w 1954 roku przez Hoffera i Osmonda. Działają one na sferę psychiczną ośrodkowego układu nerwowego powodując zmianę nastroju, pobudzenie ruchowe oraz często halucynacje, czyli różne doznania zmysłowe: wzrokowe, słuchowe, smakowe, węchowe, dotykowe czy nawet bólowe. Wystąpienie halucynacji jest wyrazem zaburzeń czynności centralnego układu nerwowego. Są to zaburzenia psychiczne prowadzące do utraty zdolności realnej oceny rzeczywistości. Osoba będąca pod wpływem halucynogenów słyszy, widzi, odczuwa rzeczy, które nie istnieją w rzeczywistości. Czasami występują urojenia czyli zniekształcenia zdolności osądzenia. Taka osoba może mieć poczucie, że jest prześladowana, śledzona przez nieznaną mu siłę, że ciało ulega deformacji lub atakowane jest przez gryzonie czy insekty¹⁸.

Puszka Pandory otwiera się podczas inicjacji nikotynowej, która jak wynika z badań zaczyna się dość wcześnie w życiu młodych ludzi. Palenie papierosów jest niebezpiecznym uzależnieniem, niosącym za sobą wiele negatywnych skutków. W dymie tytoniowym jest zawarte ponad 4 tys. związków chemicznych w tym 40 rakotwórczych m.in.: cyjanowodór, amoniak, arsen, fenol, butan, aceton, nikotyna, kadm, tlenek węgla i inne, które są bardzo szkodliwe dla zdrowia .

Choroba alkoholowa i narkomania uznawane są za choroby społeczne. Oznacza to, że skutki tych chorób ponosi nie tylko uzależniony, ale i całe społeczeństwo. Zdrowotne konsekwencje choroby ponosi jedynie uzależniony. Jego zachowanie jednak zmienia schemat funkcjonowania całej rodziny. Obecność chorych w społeczeństwie związana jest ze znacznymi wydatkami materialnymi, a także większym wskaźnikiem dokonywanych przestępstw.

¹⁵ I. Niewiadomska, P. Stanisławczyk, Narkotyki. Uzależnienia fakty i mity, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, s. 5.

¹⁶ M. Jędrzejko (red.), Narkotyki - vademecum, Wydawnictwo Fundacji Dziękuję nie biorę, Warszawa 2009, s. 24.

¹⁷ D. Zaworska-Nikoniuk, Metody pomocy i samopomocy w uzależnieniach, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2001, s. 26.

¹⁸ M. Jędrzejko, W. Janiszewski, Charakterystyka głównych substancji psychoaktywnych, [w:] M. Jędrzejko (red.), Narkotyki - vademecum, Wydawnictwo Fundacji Dziękuję nie biorę, Warszawa 2009, s. 44.

3. Omówienie wyników badań pilotażowych

Prezentowane badania nad poczuciem sensu życia młodzieży i stosowania przez nich środków psychoaktywnych zostały zrealizowane w ramach seminarium magisterskiego przez moją seminarzystkę na populacji 120 uczniów klasach trzecich w Technikum oraz Zasadniczej Szkoły Zawodowej przy Zespole Szkół Technicznych w ubiegłym roku z zapewnieniem o całkowitej anonimowości. Przeprowadzone studia nad wpływem poczucia sensu życia na sięganie po substancje psychoaktywne przez młodzież pokazały, że najwięcej respondentów zetknęło się w swoim domu rodzinnym z uzależnieniem od nikotynizmu- 33,3%. Wśród znanych badanych uczniów przeważa uzależnienie od alkoholu- 26,7% oraz od narkotyków- 20%. Z kolei środowisko rówieśnicze wolne od nałogów posiada 26,7% ankietowanych. Ponad 40% badanych uczniów nie sięgało po żadną z substancji psychoaktywnych, co jest wynikiem bardzo niepokojącym, zważywszy na to, że zaledwie 11,7% paliło papierosy, zaś pozostałe osoby sięgały po substancje o znacznie silniejszym oddziaływanu. Najpopularniejszą wśród respondentów okazała się być marihuana- 21,7%. Kolejne miejsce zajęły natomiast dopalacze, których zakaz sprzedawania w Polsce funkcjonuje zaledwie od ponad roku. Ponad 3% uczniów zażywało kokainę a 2,5% badanych heroinę. Uczniowie w 55% stwierdzili, że na terenie ich szkoły nie można kupić narkotyków. Zażywanie leków nasennych lub uspokajających bez konsultacji z lekarzem często dotyczy 5% badanych, 18,3% sięga po nie rzadko. Zażywanie leków dopingujących dotyczy często 5% badanych i również 5% rzadko. Zaledwie 5% badanych nigdy nie piło alkoholu, podczas gdy 5% z nich po raz pierwszy po niego sięgnęło pomiędzy 7 a 9 rokiem życia. Równie niepokojące są wyniki 6,7% uczniów pijących alkohol pomiędzy 10 a 12 rokiem życia oraz tych, którzy po niego sięgali po raz pierwszy pomiędzy 13 a 15 rokiem, a takich osób było ponad 23%. Na pytanie o częstotliwość spożywania alkoholu ponad 25% odpowiedziało, że trudno powiedzieć, co może oznaczać, że pili alkohol tak wiele razy, że jest im trudno to określić. Co więcej ponad 11% przyznaje się do korzystania z alkoholu 21 razy i więcej. Natomiast osób, które nigdy tego nie robiły jest zaledwie 31,7%. Badani uczniowie zdecydowanie preferują picie piwa- 55,8%. Na kolejnej pozycji znalazła się wódka- 24,2% oraz alkohol niewiadomego pochodzenia- 11,7%. Najwięcej osób piło alkohol od 3- 5 razy w ciągu ostatniego miesiąca- 51,7%. Podobnie sytuacja ma się w przypadku osób pijących alkohol od 6-10 razy i więcej. Aż jedna czwarta ankietowanych upiła się w swoim życiu 21 razy i więcej. Natomiast ponad 31% badanych twierdzi, że nigdy się im to nie przydarzyło. Podsumowując, blisko 68% respondentów ma na swoim koncie przynajmniej jednorazowy incydent tego rodzaju. Jak się okazuje, pomimo licznych akcji mających na celu ochronę osób nieletnich przed kontaktem z alkoholem, 75% z nich kupowało alkohol po prostu w sklepie. Jedynie ponad 16% nie musiało tego robić, podczas gdy 8,3% z nich zakupiło alkohol z nielegalnego obrotu. Osoby biorące udział w badaniu najczęściej piją alkohol w domu kolegów- 23,3% lub na terenie osiedli, parku itp.- 23,3% oraz we własnym domu- 21,7% i na dyskotecce- 18,3%. Według badanych uczniów młodzi ludzie sięgają po środki psychoaktywne, ponieważ głównie chcą się odurzyć i przeżyć przyjemne wrażenia- 31,7%. Ponad połowa badanych uczestniczyła w imprezie, gdzie był podawany alkohol przynajmniej raz. Przeszło 56% ankietowanych uczniów skorzystałoby z pomocy specjalisty w sytuacji pojawienia się u nich problemu z uzależnieniem. Rezultat ten jest raczej korzystny zważywszy na to, że w minionych latach ludzie w szczególności młodzi w znacznej większości wyrażali niechęć, co do sięgania po pomoc w takiej trudnej sytuacji życiowej. Zapewne duży wpływ na zmianę tej sytuacji miały działania profilaktyczne i uświadamiające oraz rozpowszechnianie się wzoru człowieka, któremu pomoc terapeutyczna nie kojarzy się ze słabością swojej osoby i, który chętniej po nią sięga. Zdaniem ponad 20% respondentów sposobem na przeciwdziałanie sięganiu po narkotyki byłaby rozbudowa infrastruktury kulturalnej i sportowej. Generalizując blisko 70% uczniów poddanych badaniu wie, co należałoby zrobić, aby ludzie nie sięgali po narkotyki i są to sposoby konstruktywne. Ponad 56% badanych uczniów preferuje zdrowy styl życia wolny od nałogów. Większość badanych osób spędza swój wolny czas na dyskotekach i imprezach- 22,5% oraz z kolegami na podwórzu- 24,2%. Kobiety w większości nie stosowały żadnej z substancji psychoaktywnej a jeżeli już po coś sięgały to była, to głównie marihuana- 20%. Z kolei wśród ankietowanych mężczyzn, również najwięcej było osób, które nie miały kontaktu z żadnym z tych środków, ale było ich w tej kategorii blisko 25% mniej niż kobiet. Co więcej, także wśród

nich najpopularniejsza była marihuana oraz dopalacze. Mężczyźni oraz kobiety biorące udział w badaniu najczęściej rozpoczęli picie alkoholu pomiędzy 16- 18 rokiem życia. Więcej kobiet aniżeli mężczyzn pierwszy kontakt z alkoholem miało pomiędzy 7 a 9 rokiem życia oraz pomiędzy 13 a 15 rokiem życia. Wśród osób mieszkających na wsi nie ma badanych, którzy w ogóle nie pili jeszcze alkoholu, podczas gdy wśród uczniów z miasta takich ankietowanych było 12,5%. Co więcej, także w kategorii inicjacji alkoholowej pomiędzy 7 a 9 rokiem życia oraz 10 a 12 rokiem życia zdecydowanie dominują respondenci ze wsi. Kobiety zdecydowanie częściej preferują picie mocnego alkoholu jakim jest wódka. Mężczyźni z kolei zdecydowanie opowiadają się za piwem- 68,9% oraz za alkoholem niewiadomego pochodzenia. Płeć badanych wpływa na upijanie się alkoholem, ponieważ kobietom w większości się to jeszcze nigdy nie przytrafiło- 40%, zdarzyło się to jeden do dwóch razy- 46,7% lub 3- 5 razy w życiu- 13,3%. Natomiast nigdy się nie upiło zaledwie 28,9% ankietowanych mężczyzn. Osoby, które preferują zdrowy styl życia, pozbawiony nałogów to w większości badani, którzy nie używają substancji psychoaktywnych, z kolei respondenci, dla których nie ma to znaczenia częściej sięgają po różnego rodzaju używki. Nie ma istotnych różnic w sposobie spędzania czasu pomiędzy osobami używającymi i nie stosującymi substancji psychoaktywnych. Badani z wysokim poziomem poczucia sensu życia w większości nie mieli zdania na temat abstynencji jako wartości, podczas gdy osoby o średnim jego poziomie uznali, że jest to wartość podobnie jak osoby o normalnym poziomie poczucia sensu życia. Najwięcej badanych o wysokim oraz średnim poczuciu sensu życia stanowią mężczyźni. Wśród osób o normalnym jego poziomie wyniki rozkładają się po równo dla obu płci. Natomiast najwięcej kobiet jest w grupie klinicznej „alkoholików”, u których poczucie sensu znajduje się na bardzo niskim poziomie, lub praktycznie go nie mają. Więcej osób o wysokim poczuciu sensu życia mieszka na wsi. W przypadku poziomu średniego i normalnego wyniki rozkładają się dla miasta i wsi po równo. Z kolei w pozostałych grupach klinicznych, które charakteryzują się bardzo niskim poczuciem sensu życia zdecydowanie przeważają mieszkańcy miasta.

Z kolei weryfikacja postawionych w pracy hipotez wykazała, że w przypadku hipotezy głównej dotyczącej zależności pomiędzy poczuciem sensu życia badanych uczniów a stosowaniem przez nich środków psychoaktywnych jest ona na podstawie analizy jakościowej prawdziwa. Z kolei według analizy ilościowej jest nie istotna statystycznie a co za tym idzie nie można jej uogólnić na całą populację. Wynik ten jest ściśle związany z niską próbą badawczą.. Kolejna z hipotez zakładała, że istnieje zależność pomiędzy płcią badanych a stosowaniem przez nich środków psychoaktywnych. Analizując wpływ płci na używanie środków psychoaktywnych należy stwierdzić, że zdecydowanie mniej kobiet aniżeli mężczyzn po nie sięga. Weryfikowana hipoteza okazała się według analizy ilościowej nie poprawna zaś wg analizy jakościowej przeciwnie. Niemniej jednak należy ją odrzucić, gdyż jest nie istotna statystycznie. Następna założona hipoteza brzmiała, że istnieje zależność pomiędzy wykształceniem rodziców a stosowaniem przez młodzież środków psychoaktywnych. Okazało się jednak, że analiza jakościowa jak i ilościowa nie dały potwierdzenia dla wysuniętej hipotezy. Kolejna z wysuniętych hipotez dotyczyła zależności pomiędzy statusem materialnym rodziny a stosowaniem przez młodzież środków psychoaktywnych, która uzyskała potwierdzenie w obydwu przeprowadzonych analizach potwierdzając tym samym, że jest prawdziwa. Na podstawie analizy jakościowej zestawienia należy stwierdzić, że weryfikowana hipoteza uzyskała potwierdzenie w badaniu, ponieważ osoby, które określają swoją sytuację materialną, jako raczej złą w 100% korzystają z substancji psychoaktywnych. Co więcej, także uczniowie o statusie ekonomicznym ani dobrym ani złym dominują badani, którzy je używają. Natomiast ankietowani lepiej sytuowani w znacznie mniejszym stopniu sięgają po substancje psychoaktywne. Ponieważ $\chi^2_{emp.} = 8,356 > \chi^2_{(a=0,05, df=3)} = 7,815$ z prawdopodobieństwem 0,95 stwierdzam, że nie ma podstaw do przyjęcia H_0 . Zatem odrzucam H_0 i przyjmuję H_1 , w której założono, że istnieje zależność pomiędzy statusem materialnym badanych a używaniem przez nich środków psychoaktywnych. Należy, zatem uznać, że weryfikowana hipoteza jest według analizy jakościowej i ilościowej prawdziwa a na podstawie obliczeń siłę związku pomiędzy zmiennymi, w oparciu o tabelę interpretacji współczynnika kontyngencji „C” należy określić jako przeciętną.

Natomiast analiza hipotezy dotyczącej zależności pomiędzy typem szkoły do jakiej uczęszczają badani a stosowaniem przez młodzież środków psychoaktywnych wykazała brak zaistnienia takowego

związku pomiędzy zmiennymi. Z kolei dwie pozostałe hipotezy okazały się być prawdziwe zarówno na podstawie analizy jakościowej jak i statystycznej. Zatem należy stwierdzić, że istnieje zależność pomiędzy miejscem zamieszkania badanych a używaniem przez nich substancji psychoaktywnych, ponieważ $\chi^2_{emp.} = 9,89899 > \chi^2_{(a=0,05, df=2)} = 3,841$ z prawdopodobieństwem 0,95 stwierdzam, że nie ma podstaw do przyjęcia H_0 . Zatem odrzucam H_0 i przyjmuję H_1 , w której założono, że istnieje zależność pomiędzy miejscem zamieszkania badanych a używaniem przez nich środków psychoaktywnych. Uznaje się, że weryfikowana hipoteza jest według analizy jakościowej i ilościowej prawdziwa. Do określenia siły zależności pomiędzy tymi zmiennymi zastosowano współczynnik kontyngencji „C”, który opiera się na statystyce chi – kwadrat i otrzymano następujące wyniki: $C=0,276$, $C_{maxk}=0,707$, $c_{maxw}=0,707$, $c_{skor}=0,390$, i na podstawie powyższych obliczeń siłę związku pomiędzy zmiennymi, w oparciu o tabelę interpretacji współczynnika kontyngencji „C” należy określić jako przeciętną. Stwierdzono również, że istnieje zależność pomiędzy atmosferą domu rodzinnego a używaniem przez badanych uczniów substancji psychoaktywnych. Ponieważ $\chi^2_{emp.} = 7,106358 > \chi^2_{(a=0,05, df=2)} = 5,9915$ z prawdopodobieństwem 0,95 stwierdzam, że nie ma podstaw do przyjęcia H_0 . Zatem odrzucam H_0 i przyjmuję H_1 , w której założono, istnieje zależność pomiędzy atmosferą domu rodzinnego a używaniem przez badanych uczniów substancji psychoaktywnych. Należy, zatem uznać, że weryfikowana hipoteza jest według analizy jakościowej i ilościowej prawdziwa. Do określenia siły zależności pomiędzy tymi zmiennymi zastosowano współczynnik kontyngencji „C”, który opiera się na statystyce chi – kwadrat i otrzymano następujące wyniki: $C=0,236$, $c_{maxk}=0,816$, $c_{maxw}=0,707$, $c_{max}=0,762$, $c_{skor}=0,310$. Na podstawie powyższych obliczeń siłę związku pomiędzy zmiennymi, w oparciu o tabelę interpretacji współczynnika kontyngencji „C” należy określić, jako przeciętną.

Z pewnością można stwierdzić, że poczucie sensu życia może wpływać na sięganie po substancje psychoaktywne. W niniejszym badaniu nie udało się tego w pełni wykazać ze względu na niską próbę badawczą oraz dlatego, że część badanych osób zapewne ma już problem z uzależnieniem. W związku z czym, nie można jednoznacznie na tej podstawie stwierdzić z jakim poczuciem sensu życia zaczynali swoje eksperymenty z substancjami psychoaktywnymi. Młode osoby szczególnie te, których pierwsze doświadczenia z substancjami psychoaktywnymi pochodzą z wczesnego dorastania, w połączeniu z innymi opisanymi czynnikami ryzyka, a w szczególności z osadzeniem w otoczeniu używającym i aprobującym je może stanowić całkiem realne zagrożenie utrwalenia nawyku stosowania ich, a nawet uzależnienia od nich.

Podsumowując, weryfikacja sformułowanych powyżej przypuszczeń powinna być kontynuowana w oparciu o dalsze systematyczne badania, najlepiej podłużne, w których uwzględnione zostaną, obok pogłębionej charakterystyki kontaktów z narkotykami (np. umożliwiającej wyodrębnienie grup młodzieży różniących się stopniem zagrożenia uzależnieniem ze względu na częstość, regularność, rodzaj używanych narkotyków), jednocześnie różne właściwości dorastających z zakresu ich psychospołecznego funkcjonowania dające także możliwość porównań w zakresie wieku i płci badanych (odpowiednio duże i zróżnicowane próby).

Zakończenie. Wyniki badań dowiodły, iż młodzież w okresie późnej adolescencji charakteryzuje się średnim poczuciem sensu życia. Może to wynikać z faktu, iż młodzi ludzie znajdują się wówczas w trudnym okresie swojego życia, kiedy to przychodzi im wybierać własną drogę życiową. Dotychczasowe poglądy, przekonania i wiedza o świecie podlegają transformacji, zdarza się, że niekiedy wszystko to jest burzone i budowane na nowo. Zaznacza się wyraźne odcięcie od świata dorosłych i autorytetów. Świat staje się chaosem, z którego młody człowiek próbuje wyłonić własny porządek. Nie dziwi w tym kontekście podejmowanie zachowań ryzykownych i ucieczka w środki psychoaktywne przez młodych ludzi. Można je interpretować w kategoriach buntu, próby wyrażenia własnego ja czy błędzenia w poszukiwaniach tego, co da szczęście i poczucie sensu. Tak powszechne i „modne” w dzisiejszym świecie podejmowanie zachowań ryzykownych wiąże się bardzo wyraźnie z mocno zakorzenionym w ludzkiej naturze pytaniem o sens istnienia. I dlatego uważam, że nad ową zależnością warto się zatrzymać i kontynuować badania w tym obszarze.

Bibliografia

1. Baran-Fruga B., Substancje psychoaktywne, Warszawa 1998.
2. Gruca-Miąsik U., Negocjacje i mediacje w kręgu pomocy, wychowania i prawa, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011.
3. Jędrzejko M., (red.), Narkotyki - vademecum, Wydawnictwo Fundacji Dziękuję nie biorę, Warszawa 2009.
4. Jędrzejko M., Janiszewski W., Charakterystyka głównych substancji psychoaktywnych, [w:] M. Jędrzejko (red.), Narkotyki - vademecum, Wydawnictwo Fundacji Dziękuję nie biorę, Warszawa 2009.
5. Jędrzejko M., Piórkowska K., Leksykon narkomanii, Wydawnictwo Aspra, Pułtusk 2004.
6. Lulek L., Głaz S., Problematyka sensu ludzkiego życia, [w:] S. Głaz (red.), Człowiek i jego życie religijne, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009.
7. Mariański J., W poszukiwaniu sensu życia. Szkice socjologiczno - pastoralne. Lublin 1990.
8. Niewiadomska I., Stanisławczyk P., Narkotyki. Uzależnienia fakty i mity, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004.
9. Obuchowski K., Przez galaktykę potrzeb, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1983.
10. Obuchowski K., Przez galaktykę potrzeb: psychologia dążeń ludzkich, , Zysk i S-ka, Poznań 1995
11. Онуфрієва Л.А. Психологічний аспект становлення професійної культури майбутніх фахівців соціономічних професій// Онуфрієва Л.А.// Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Психологія. – Вип.46, Частина I. – Харків: ХНПУ, 2013. – С.140-151.
12. Pilecka B. (red.), , Osobowościowe i środowiskowe korekty poczucia sensu życia, Wydawnictwo WSP, Rzeszów 1986.
13. Popielisk K., Człowiek - Wartości – Sens, Wydawnictwo KUL, Lublin 1996.
14. Rybicka-Nowek A., Lorenowicz A., Profilaktyka uzależnień, [w:] A. Jaczewski, K. Komosińska (red.), Wybrane zagadnienia z edukacji zdrowotnej, Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, Płock 2004.
15. Siemianowski A., Wartości i sens życia z punktu widzenia ontologicznego, [w:] K. Popielski (red.), Wartości dla życia, Wydawnictwo katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008.
16. Zaworska-Nikoniuk D., Metody pomocy i samopomocy w uzależnieniach, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2001.
17. Art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2005r., nr 179, poz. 1485 z późn. zm).

Present times bring a lot of various moral and existential dilemmas. Multitude of values as well as their total negation are both characteristic for the time of change in which we live. Adolescents often tend to be confused, do not receive support and understanding neither from their families nor from school. Moreover, young people are in a difficult period of their lives- seeking the meaning of life which is not always an easy task to do on their own. Working with adolescents building their self-esteem and also helping them to find meaning of life is the priority for prophylaxis to prevent risky behaviors. The results of studies show that the most of the respondents with high and medium sense of meaning in life are men. Among young people showing its normal level the results are distributed equally to both sexes. Yet the most women are in the clinic group of „alcoholics” where the meaning of life is either at a very low level or they do not feel it at all. More people with high sense of life live in the countryside. For the medium and normal levels the results are the same for the city and the countryside. However, in the rest of clinic groups characterized by very low sense of meaning in life dominate the residents of the city. During studies the correlation between material status of a family and using of psychoactive drugs by teenagers has been confirmed. What is more, it must be noted that there is a relationship between using psychoactive drugs and the place of living as well as the relationship between the atmosphere at home and the use of psychoactive substance by surveyed adolescents.

Key words: meaning of life, adolescents, psychoactive substances, values.